

Patakfalvi-Czirják Ágnes - Zahorán Csaba

Az egészségügy áldozatai

A Colectiv című film néhány tanulsága

2015. október 30-án tűz ütött ki a Colectiv nevű bukaresti szórakozóhelyen, amelyben több mint 60 ember meghalt, az égési sérüléseket szenvedettek száma pedig meghaladta a 160-at. A tragédia mértéke elsősorban a tűzvédelmi előírások kijátszására vezethető vissza, a fő okok között szerepelt a klub gyúlékony szigetelése, a tűzoltó készülékek kis száma, a zsúfoltság és a vészkijárat hiánya. A 2011-ben a budapesti West-Balkánban bekövetkezett szerencsétlenséghez hasonlóan a biztonsági előírások figyelmen kívül hagyása emberéleteket követelt.

A Colectiv esete azonban jóval erőteljesebb reakciókat váltott ki a román társadalomból: a klubtulajdonosok megbüntetésén túl a rendszerszintű strukturális változások követelése is szinte azonnal megjelent a nyilvánosságban. Miután fény derült a klub működtetésének visszasságaira, az állami intézmények szerepvállalásának ellentmondásosságaira, a kezdeti megrendültség haragba csapott át, és tüntetésekbe torkollott a felelősök, az illetékes hatóságok – és általában a Romániában tapasztalható korrupció ellen. Az emberek ugyanis gyorsan összekapcsolták az egyes tényezőket, a biztonságot és a megfelelő ellátást biztosítani képtelen intézmények diszfunkcióit, az állam működésének gyakran kaotikus módját. Az országos tiltakozások hatására néhány nap múlva lemondott az akkor már egyébként is megrendült népszerűségű kormánykoalíció szociáldemokrata (PSD) miniszterelnöke, a plágiumbotrányba is keveredett Victor Ponta, akinek a helyébe hamarosan Dacian Cioloş lépett egy technokrata kormány élén.

A Colectiv-ügy azonban ezzel korántsem ért véget. A kórházba került túlélők közül ugyanis egyre többen haltak bele sérüléseikbe, annak ellenére, hogy az egészségügyi miniszter hangsúlyozta: nincs értelme külföldre vinni a betegeket, mert a romániai ellátás németországi színvonalú. Idővel olyan páciensek is elhunytak, akiknek az állapota ezt nem indokolta volna. Ebből robbant ki az újabb botrány 2016 tavaszán, amikor egy sportlap, a *Gazeta Sporturilor* néhány újságírója kiderítette, hogy a haláleseteket okozó fertőzések mögött a fertőtlenítőszerrel való visszaélések láncolata húzódik.

Az ügy felgöngyölítését és a korrupciós botrányok egymásba fonódását mutatja be Alexander Nanau rendező 2019-es, *Colectiv* című, 109 perces dokumentumfilmje. A bevezetőben mobiltelefonos felvételek és TV-híradók részletei idézik fel a klubban kigyulladó tüzet, majd a pánikot és a mentést. A döbbenetes képsorokat követően a túlélők és hozzátartozók drámáján túl egy izgalmas oknyomozás és egy bürokratikus vergődés története bontakozik ki. Noha a rendező nem hanyagolja el az áldozatok emlékét és a túlélők szenvedéseit sem, a középpontban a román egészségügy egyes problémáinak feltárása és a hatóságok ellentmondásos működésének bemutatása áll.

A film lényegében három párhuzamos szálon fut. Az elsőt a *Gazeta Sporturilor* oknyomozó újságírói – Cătălin Tolontan és társai – munkája alkotja, akik annak járnak utána, hogy a tüzeset könnyebb sérültjei miatt és milyen körülmények között hunytak el. Krimibe illő kutakodás után megállapítják, hogy a kórházakat hígított fertőtlenítőszerrel látja el egy bizonyos belföldi beszállító, de a fertőzések terjedéséhez és a halálesetekhez a hígított tisztítószer is nagyban hozzájárultak.

A második szál a túlélők és hozzátartozók személyes történeteiből áll: egy súlyos égési sérüléseket szerzett fiatal nő erőfeszítéseiből, aki próbálja folytatni az életét, valamint egy fiatalon meghalt férfi családtagjainak gyászfeldolgozásából. Mindez visszafogottan, a megdöbbenő részletek és az érzelmek finom adagolásával, bombasztikus túlzások nélkül történik.

Végül a harmadik szál a Cioloș-kormány két egészségügyi miniszterének kálváriáját mutatja be. Az első ugyan belebukik az újságírók által feltárt botrányba, a második – a civil aktivista előéletű fiatalember – azonban szélmalomharcba kezd a „velejéig romlott, korrup” egészségügyi struktúrákkal egy „kilencven százalékban alkalmatlan” minisztérium élén. A fertőzések okainak kivizsgálását szorgalmazó, egyúttal pedig az áldatlan állapotok javítására törekvő fiatal miniszter gyorsan szembesül lehetőségeinek korlátaival. Azaz hogy szinte tehetetlen a különféle, saját érdekeiket követő és a profit maximalizálását célzó csoportokkal szemben, amelyek kihasználják és meglopják az államot.

A párhuzamosan futó történetekből felsejlő összkép meglehetősen riasztó, még ha gyakran csak utalásokból következtethetünk is egy-egy jelenségre. A beszállítók ellenőrizetlen áruja, a kórházak korrup t menedzsmentje és orvosai, az egészségügy szintén korrup t vezetése és közönyös apparátusa, a hatósági felügyelet és szabályozás hiányosságai – mindennek végeredményben a tragédiát elszenvedő fiatalok fizették meg az árát, vagy bárki, aki bekerül a romániai egészségügyi ellátórendszerbe. Az egész komplex rendszert az állami megrendelésekből gátlástalan módszerekkel hatalmas hasznot húzó, off-shore cégeket működtető vállalkozók és a mindenütt jelenlévő politika működteti. Jellemző az a jelent, amikor az újságírók kiderítik, hogy a fertőtlenítőszer hígításáról már évek óta tudott a román titkosz-

szolgálat, amely egy adott ponton telefonon figyelmezteti az egyik újságíró, hogy a „sarokba szorított”, „ostoba bűnözők” akár az ő családjaira is veszélyt jelenthetnek, ha továbbra is az ügyön maradnak. De a külföldi kezelésekből és az egyik bukaresti kórház felszereltségéből pártpolitikai ügyet kreáló politikus eljárása is tipikusnak mondható.

Ezek a részletek már a *Colectiv* drámájának politikai kontextusához vezetnek. Ezt egyrészt a folyamatos pártpolitikai harcok alkotják – a 2016 végi választásokra való készülődés és kampány –, másrészt pedig az az elhúzódó és gyakran reménytelennek tűnő küzdelem, amely az ország modernizálásáért, „nyugatosításáért” folyik, a magukat átmentő korrupt, posztkommunista struktúrák ellenében. A film közvetve állást is foglal a romániai társadalmat már hosszú ideje megosztó kérdésben, azaz a 2010-es évek eleje óta zajló korrupcióellenes hadjárat ügyében (a filmben fel is bukkan a Korrupcióellenes Ügyészség akkori vezetője, az azóta már Brüsszelbe került Laura Codruța Kövesi is). Annak ellenére, hogy a mindenütt jelenlévő korrupció elleni fellépés nagymértékben átpolitizálódott, és sokan már a titkosszolgálatok és az ügyészség összefonódását, egyfajta „párhuzamos állam” kiépülését, illetve idegen (konkrétan amerikai) hatalmak közvetlen beavatkozásait és erőszakos elitcserét emlegetnek. A film egyik következtetése azonban szemlátomást arra irányul, hogy a román társadalom eszköztelenségéből kifolyólag nincs alternatívája a radikális megoldásoknak.

Az állam diszfunkcionalitásának megrázó kritikáját tovább fokozza a hiányzó happy end és a nézőben megmaradó kilátástalanság érzése. A film ugyanis a 2016 végi parlamenti választásokkal ér véget, amelyek a posztkommunista elitet megtestesítő Szociáldemokrata Párt nagyarányú győzelmét hozták el, visszasegítve a hatalomba a *Colectiv* klubban történetek után lemondani kényszerült elitsoportot. Ez talán Alexander Nanau alkotásának legérzékenyebb mozzanata: amikor a kamera rögzíti a távozó miniszter magánbeszélgetését az apjával. A PSD győzelmének kihirdetését követően a politikus apja felháborodottan tanácsolja a fiának, hogy nincs remény a változásra, és inkább hagyja el az országot, menjen újra Bécsbe, ahol értékelik a munkáját.

A *Colectiv* hatását az is fokozza, hogy a romániai eset tulajdonképpen nem is tekinthető egyedinek. Az egész közép- és kelet-európai régió egészségügye kapcsán hasonló viszonyokról számolnak be a hírek (és a sorozatos botrányok). Az ágazat gyakorlatilag minden posztszocialista országban évtizedek óta válságban van, miközben a magánkórházak építése és üzemeltetése gyümölcsöző vállalkozás marad. Az egyszerre alulfinanszírozott és pazarló rendszert egyik országban sem sikerült megreformálni, a rosszul fizetett orvosok és személyzet nyugatra vándorlása, a kórházak többségében uralkodó állapotok, a hálapénz és a korrupció normalitása, a magánegészségügy ellentmondásos megjelenése általánosnak számít Közép- és

Kelet-Európában. A *Colectiv* arra mutat rá, hogy egy ilyen ellátórendszer és az állam mennyire nincs felkészülve egy esetleges, több áldozatot érintő tragédiára. A filmben végigkövetett egészségügyi miniszter egyetlen megoldási javaslata az, hogy a súlyos betegeket nyugat-európai kórházakban helyezték el, aminek költségét részben az állam fedezné. Ez egy-egy elszigetelt esetben, időszakosan akár megoldást jelenthet, de egy nagyobb, tömegeket érintő járványnál kivitelezhetetlen.

A *Colectiv* című film a korrupció és az állami felelőtlenség jelképének is tekinthető. Nemrég az HBO is a műsorára tűzte, a koronavírusjárvány világméretű terjedése pedig nyomasztó aktualitást kölcsönzött a dokumentumfilmnek. Arra figyelmeztet, hogy a lakosság milyen strukturális veszélyeknek van kitéve minden olyan országban, ahol az állam képtelen ellátni egyik alapvető funkcióját, vagyis az egészségügy korszerű működtetését.

A helyzet azonban azóta sem javult, legalábbis Nanau így nyilatkozott egy [nemrég közzét interjújában](#). Szerinte – a legfelsőtől a legalsó szintig korrupt rendszer miatt – a járvány alatt is folytatódik az a tragédiasorozat, amelyet a *Colectiv*-ben bekövetkezett tüzeset után tartak fel az oknyomozó újságírók.

